

Kuru Otlar Üstüne: İdeal Olmayan Bir İdealizm Okuması

19.01.2024 • Güncel Müdahaleler • Yeni Komünizm

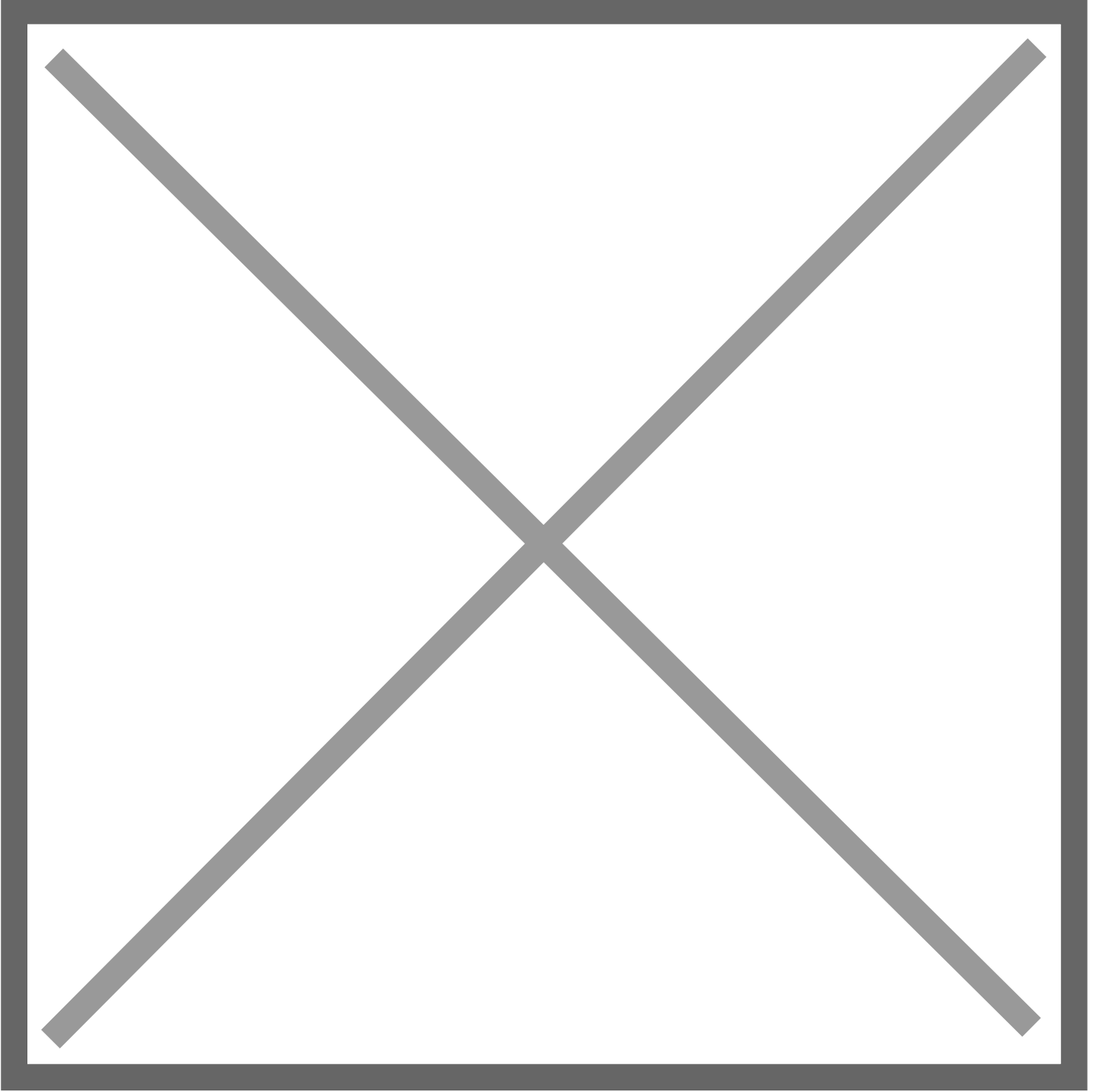
Editörün Notu: Okumakta olduğunuz yazı, bir localhost/yenikomunizm/ okurunun sitemize sunduğu yazıdır. Tartıştırdığı konunun öneminden dolayı okurlarımızla paylaşıyoruz.

Belki de ilk kez bir sinema filmi hakkında yazı kaleme alıyorum. Çok vakıf olmadığım bir konu üzerine, bir sinema filmi üzerine düşüncelerimi paylaşacağım. Bir karmaşıklığı olduğu kesin. Zira sanat alanını “sanatçının özgüllüğüne” dokunmadan, ele aldığı fikri, onun düşünüş biçimi üzerine durmak kolay iş değil. Bazen rotamız kayabiliyor -mesela Brecht’in yabancılaşma etkisinin, bu filmdeki konumunu tartışmamak için kendimi zor tutuyorum-. Karmaşıklığı eserin ana odağı olan “düşünce dünyasının” basit bir anlatım çerçevesinde sunulmasından ziyade bunun bir sanat olayı içerisinde yapabilmesidir. Yani Mao’nun tabiriyle “gerçekliğin üstünde” ele almasıdır. Yine de eserin tamamen “hayal gücünde ibaret” olduğunu varsaysak bile, son tahlilde maddi gerçeklikle ilişkisi içerisinde, hayal gücü hayat bulur. O yüzden “özel alanın özgüllüğünü” bu işin uzmanlarına bırakarak -en azından benim haddime değil-, Nuri Bilge Ceylan’ın -bundan sonra NBC- Kuru Otlar filmindeki vermek istediği mesaja, onun merkezkaç kuvvetine -ana düşüncesine- odaklanacağım.

İyi/kötü insan, değişmez insan doğası

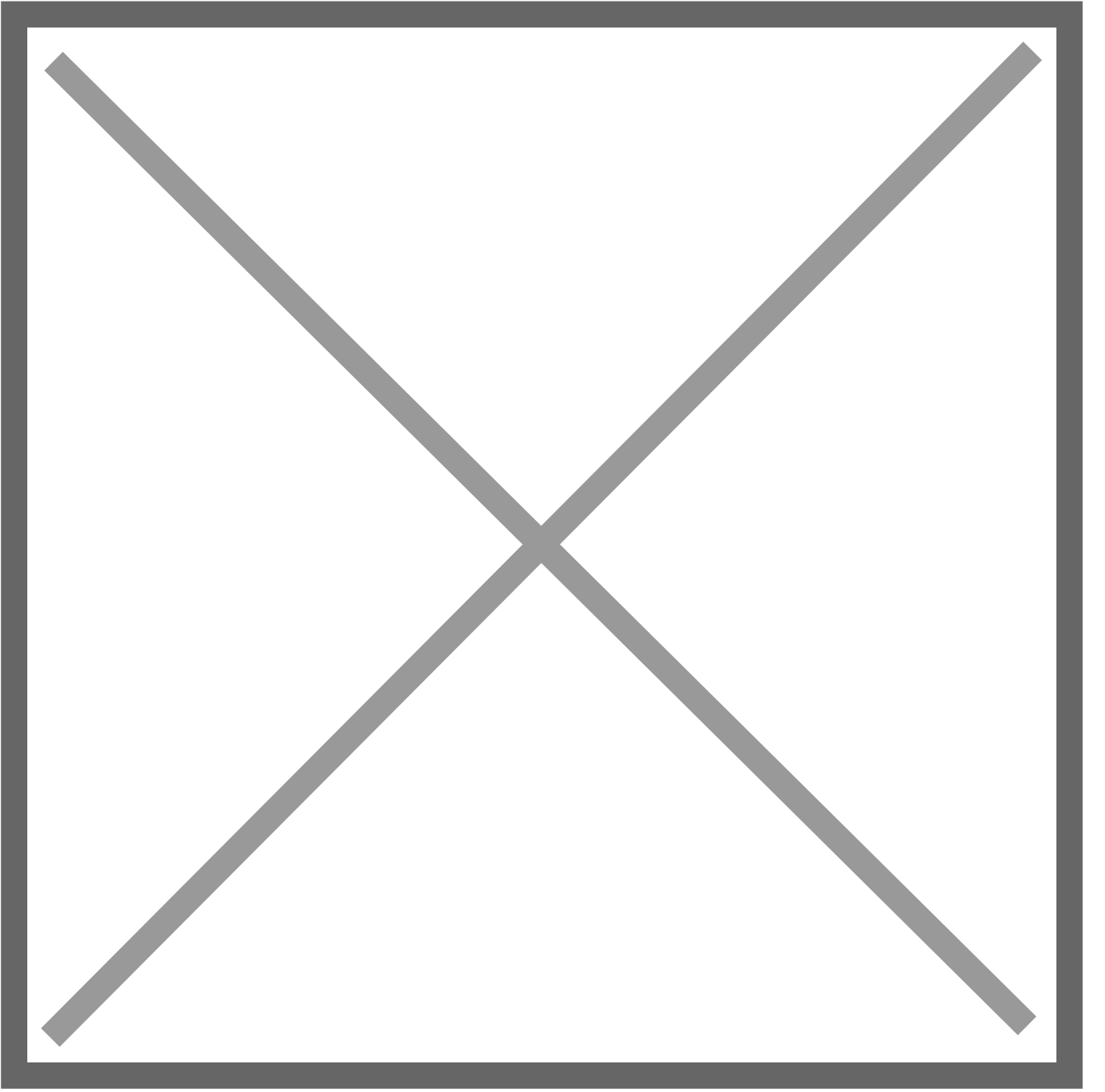
Kürdistan’da olanaksızlıklar içerisinde bir köy okulunda, kendini hiçbir yere ait hissetmeyen Samet karakterinin, ders anlatırken bile sürekli olarak pencereden dışarıyı izlemesini, derinlemesine beyazlığın ve soğuktan kendini alıkoyamamasını görürsünüz. Samet “idealist” bir öğretmen değildir. Zorunlu görevini bitirip İstanbul’a dönmek istediğini söyler. Ama bunu isteyip istemediğini de bilemiyoruz. Çünkü neyin istenip istenmediği önemli değil. Önemli olan karakterin herhangi bir şeyi isteyip istememesi. Tıpkı filmin ikinci ana karakteri olan Nuray’la tanışmakta gönülsüz olması, onunla bir “geleceğe” sahip olmayacağı için ev arkadaşı ve öğretmen Kenan’la tanıştırması ve ardından Kenan’ı içten içe kıskanarak, hatta gizli bir “rekabet” içerisinde Nuray’la birlikte olmak istemesi gibi... Samet karakteri üzerinde “istemin” yapısal olduğunu ve yapının önemi olmadığı, itici gücün istemek olduğunu görüyoruz. NBC’nin Samet karakterinde, “sorgulayıcı birey”, birey olabilmenin ancak “toplum olabileceği” ama toplum olmasan da, tüm yalnızlıkları, pişmanlıkları ve hatalarıyla kesinlikle birey olunması gerektiği ve bunun için ise “yapısal bir istencin” -belki de “ötekinin arzusu”- ön plana çıktığı bir karakter görüyoruz.

Samet, öğrencisi olan Sevim'i çok seviyor, ona hediyeler alıyor ve aralarında öğretmen-öğrenci ilişkisinin dışında bir arkadaşlık hukukunun oluştuğunu görüyoruz. Ta ki Sevim'in aşk mektubunun yakalanması ve hocaları şahsında mahcup olması ve Samet öğretmenin "üstenci" bir şekilde, Sevim'e "aşk mektubunu" vermeden güven vermeye çalışması sonrasında, Sevim'in intikam alabilmek için Samet hocayı "tacizle" suçlaması vakasına kadar. Samet, birden hoca olduğunu hatırlıyor ve "arkadaşlık" modundan çıkarak, "iktidar" dilini konuşmaya

başlıyor. Artık o sevecen ve “çocukların iyiliğini” isteyen öğretmen değildir. Çocukların ne olacağının da önemi yoktur ve Samet bunu açıklıkla söyler; siz burjuvalara patates ve soğan yetiştireceksiniz. Yani çocukların okumalarının bir önemi yoktur, okusalar bile, bu düzenin işleyişi sonucunda “hak ettikleri” yeri alacaklardır. Samet’in öğrencilere sevgi dolu yaklaşımı artık yerini “öfkeye” hatta bir rövanşizme bırakmıştır. Çocukları sınav yaparak “erkini” konuşturmakta, “hadlerini” bildirmektedir.

Samet’in akşamları kaçtığı ve o “sıkıcı” yerden uzaklaştığı, birlikte kafayı buldukları bir veteriner görürüz. Veteriner Vahit. Onun eski bir solcu olduğunu, “yeni” solcu Feyyaz ile geçen diyalogundan biliyoruz. Eski solcudan devamlı olarak “yenilerin” yanlış yaptığını, “çağın aynısı olmadığını” dinliyoruz. Aslında NBC bilindik nakaratı devam ettirip duruyor. Feyyaz’da ise, babasının -Jitem tarafından olduğunu tahmin ettiğim- evden alınıp “faili meçhul” edilmesinden sonra, sisteme olan öfkesinin bitip tükenmediğini görmekteyiz. Peki bu arada Samet ne mi yapmaktadır, devamlı olarak Feyyaz ve Vahit arasındaki tartışmayı sakinleştirmeye çalışmakta ve viski içmeye devam etmektedir. Samet’in gözünden bu tartışmanın tek önemi, bireyin üzerine çok gidilmemesidir, kimin haklı olup olmadığının bir önemi yoktur. Feyyaz’ın üzerine çok gidilmemeli, çünkü Feyyaz kendini böyle var etmek istiyor. Kamera Feyyaz’a döndüğünde, Feyyaz’ın öfkesinin derinlerinde babasının o gece evden alınıp götürülmesi değil ama gaz lambası alevinin aklında neden kaldığı “ilginçliğini” görüyoruz. NBC yine kendini konuşturuyor ve özne çocuk ile özne baba, aynı olayı yaşasalar da birey için sonuçları farklı olan noktaların olduğu ve temelde de bireyin o an ne “hissettiği” sorununa odaklanıyor. Sanki Kürt sorunu ve Jitem belirli bir toplumsal ilişkilerin sonucunda ortaya çıkmıyor ama son tahlilde “öznenin” kararları sonucunda vuku buluyor ve böylece “hisler” kendiliğinden oluşuyor. Feyyaz tartışmanın sonucunda gerilip o köy odasından çıkıp, güçlü bir soğğun ve karanlığın içine dalıp gidiyor. Feyyaz’ı bir daha görmüyoruz. NBC, onun dağa çıktığı anlayışını alttan alta işliyor. Feyyaz karakteri bitiyor, tıpkı yoğun bir soğğun ve karanlığın içine atılan diğer insanlar gibi. Ve şu mesaj veriliyor: Bu doğa olayı o kadar güçlü ki bir filmin akışından çıkar gibi insanlar da hayatın içinden çıkıp gidiyor ve film devam ediyor!

Veterinerle olan sahneler çok uzun olmamakla birlikte izleyiciye temel bir mesaj veriyor: İnsan doğası. Veteriner bir köylünün danalarını kurtarıyor ve köylü de veterinerin köpeğini tüfekte vuruyor. Samet bunun neden olduğunu soruyor. Vahit ise “insan olduğundan”, diyerek durumu özetliyor; sadece insan. Samet de bu cevabı bekliyormuşçasına viskisini içmeye devam ediyor, hiç tartışmaya girmeden. İyinin ve kötünün insan doğasına içkin bir şey olduğunu ve orada bir yerlerde bulunduğunu bunun açığa çıkması için bir nedenin olmasına ihtiyaç olmadığını öğreniyoruz. Derinlerde bir yerde insanın “kötülük” yapması için çizilmiş bir kader ya da

“bastırılmayan istenç” olduğunu görüyoruz. Tıpkı *Star Wars*’taki (Yıldız Savaşları) “gücün karanlık tarafına” geçen insan gibi. Aynı insan olma hali, insanın “karanlık yanı” insanı karanlığa doğru çekiyor.

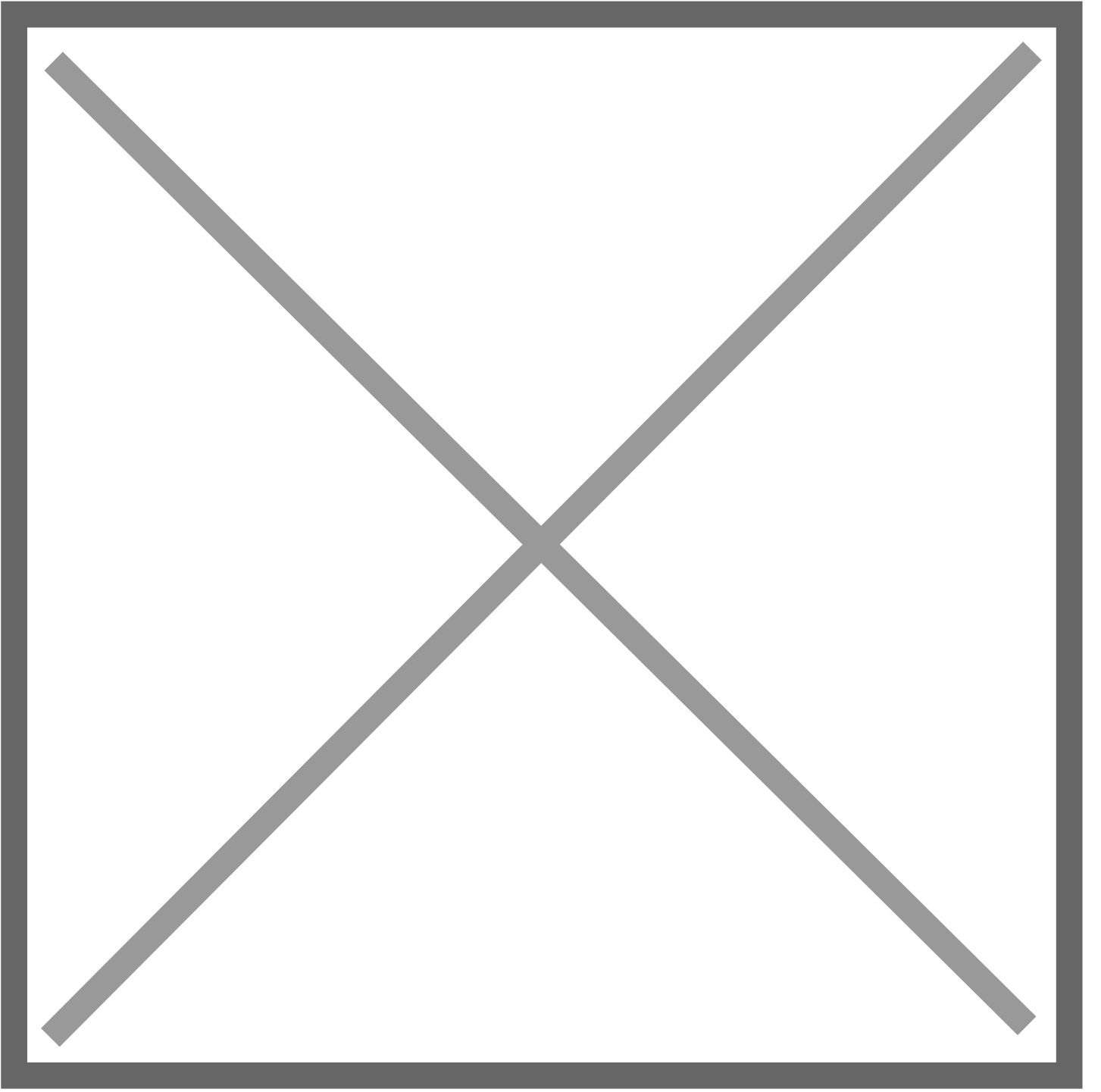
İnsanın verili bir doğasının olduğu bunun belki kontrol altında tutulabileceği, “terbiye” ya da “tefekür” edilebileceği ama değişmeyeceği anlayışı, tek tanrılı dinlerden günümüz toplumuna kadar uzanan bir “aşkınsallık” çeşitliliğini barındırır. Marx insan doğasını sürekli değişimin doğası olarak görüyordu. İnsan topluluğu, içinde bulunduğu tarihin, onun hakim olan düşünce yapısının ağır izlerini üzerinde taşır. İnsanlar “birey” olarak karar verirken bile bu “seçimleri” her zaman kendileri seçmezler. Tayland’da 14 yaşında satılan kız çocuğu “kendisini” gerçekleştirmek için köleleştirilmez. Dünya çapında işleyen seks “endüstrisinin” parçası olarak gerçekleşir. Filistin’de ölen çocukların -ve diğer sivillerin- ölüm nedenleri İsrail’in tek başına “kendini” gerçekleştirme arzusu da değildir. Kapitalist-emperyalist sistemin dünya çapında işlemesi ve onun ileri bir karakolu olarak soykırımcı İsrail’in bölgede gücünü koruması ve sürdürmesinin ZORUNLULUĞU -kaçınılmazlığı değil- olarak tüm bu gereksiz acılar yaşanır. Ve tekrar etmek gerekirse, Filistin’de -ya da işgal altındaki Rojava’da- hiçbir içe dönme, “tefekür” yapma, kendini gerçekleştirme eylemi, bu temel çelişkilerin dışına çıkmayı sağlamayacaktır. Şayet Samet öğretmen değilsek tabii. Samet, geceleri dağlardan çatışma sesi geldiğinde meraksız bir surat ifadesiyle dışarı bakar ve yorganı kafasına çekerek uyuya kalır. Bu toplumda zaten çelişkilere “sırt çevirmek” için biraz da “uyurgezer” olmak gerekir!

Bireysel bir toplum okuması: Apolitik politizm

Nuray karakterini Ankara Garı Katliamı’nda bir bacağını yitirmiş ve toplumsallığı ön plana alan, ahlak sorgulamasını da bu toplumsallık bağlamında tartışan güçlü bir karakter olarak görüyoruz. Nuray, Samet’in zıt karakteri olarak duruyor. Filmin sonlarına doğru yine bir yemek masası ve yine bir Sokratik tartışma usulü. Bu sefer karakterler daha güçlü. Dışarısı yok, gündelik hayat yok, gereksiz çay muhabbeti yok! Konuşulani konuşmak isteyen iki karakter!

Nuray dobra dobra konuşuyor, bireyselliği ve insanların dünyaya kendilerinden bakmasını eleştiriyor. Samet ise ilk önce bir “tamam da” diyip her seferinde Nuray’ın karşısında konumlanıyor. Nuray’ın “sen kendi çıkarın dışında bu topluma ne verdin” -soru tam olarak

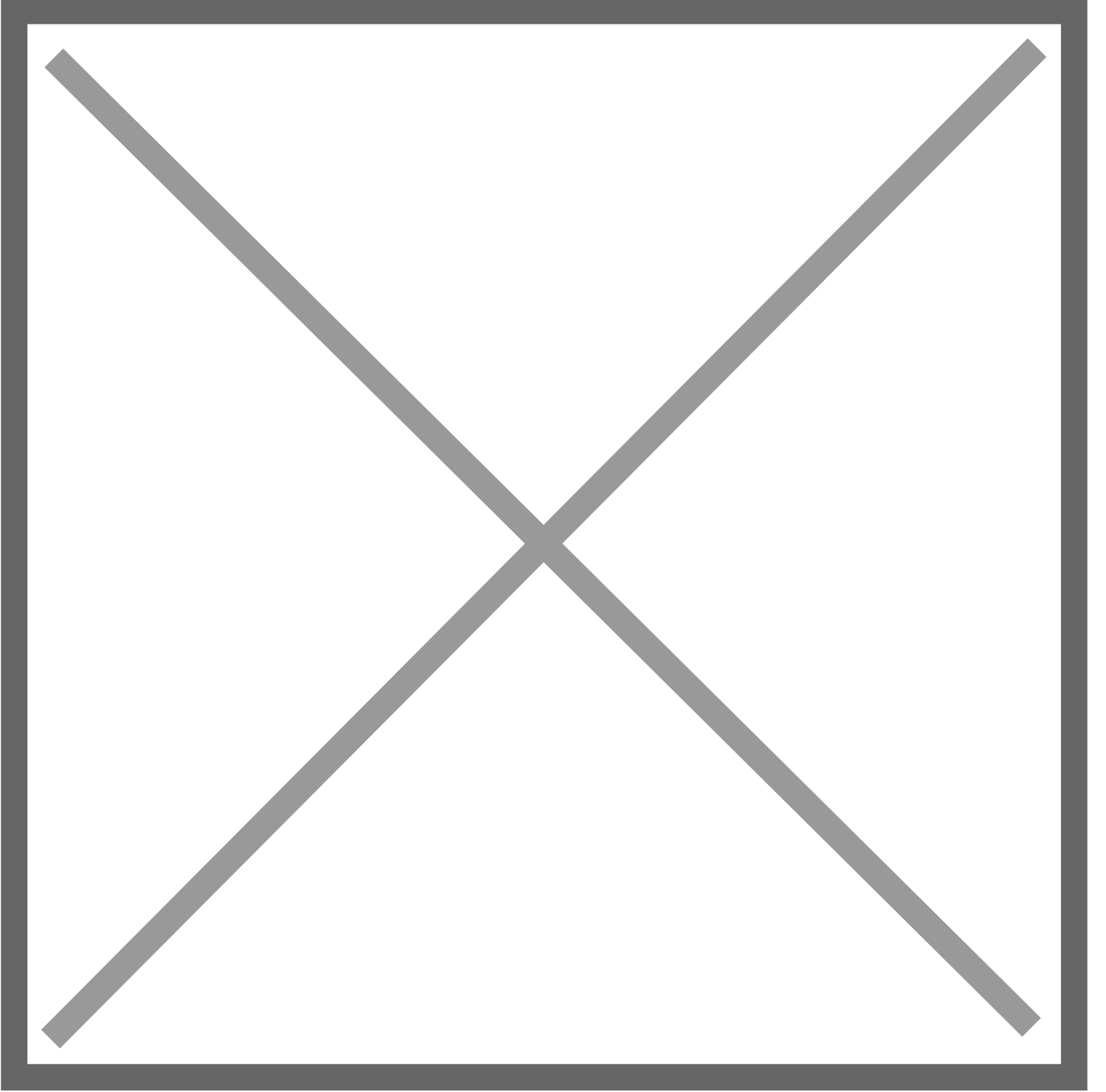
böyle olmayabilir ama muhtevası buydu- sorusu karşısında Samet, “herkes kendi çapında bir şeyler yapmıştır” diyor ama çok da önemsemiyor. Zira bu kavga bir rölatif ahlak tartışmasına dönüyor. Kim ne yaptı? Samet “gayri ahlaki” olmamak için “ne önemi var ki” diyemiyor ve başka bir yol almaya karar veriyor. Kim zaten toplum için mücadele yürütüyor ki! İnsanı varoluşu gereği “bencil” bir varlık olarak görüyor ve “toplum için ölenleri” dahi aslında kendini -ya da kendi hakikatini- gerçekleştiren insanlar olarak görüyor. Hal böyle olunca, Ankara Garı’nda bacağını kaybeden Nuray’ın da, bombayı patlatan intihar saldırısını yapanın da motivasyonu aynı oluyor. Esas mesele ölmek değil, kendini yaşatmak, kendini var etmek...

Nuray bu noktada geri bir adım atıyor ve onlarca insanı katleden cihatçıyı da anladığını, saygı duyduğunu söylüyor. Ve böylece, hangi amaçla yaptığı değil, nasıl bir toplumsallık öngördüğün hiç değil, “toplum” savunuculuğu yapanlar için “kendini” gerçekleştirmenin temel bir noktayı teşkil ettiğini görüyoruz. Nuray tartışmadan çıkıyor ve kanepe sahnesine geçiliyor. Nuray artık dürüst olalım diyor ve soru sormaya başlıyor... Yani şimdiye kadar tartışılanlar, Nuray’ın ateşlice “toplumsal değerleri” savunması ve Samet’in “özgürlüğün en önemli duygu” olduğunu savunması, yine insanın düşünce dünyası değil de, “erk” olma dürtüsünün, “gücün

karanlık tarafının'' parçası olduğunu işitiyoruz. Ve böylece toplumsal olan ile bireysel olanın kavgası sona doğru yaklaşırken, herkes kendini gerçekleştirmiş oluyor.

NBC uzun uzadıya, apolitik olmanın, bireysel olmanın güçlü betimlemelerini film içerisinde işliyor. Kenan, Samet ve Nuray köy evinde birbiriyle çatışırken ve her bir öznenin işleri kendi istedikleri yere doğru çekmeye çalışırken; oyunları, dalavereleri, küskünlükleri ve hesapları göze batarken, diğer yandan ise gece yağın tipi karşısında aynı arabada, korkutucu bir karanlık içerisinde kasabaya doğru hep birlikte yol almanın ''doğallıyla'' karşılaşılıyor. Evet bizler böyleyiz ve biz ''insanlar'' kendimizi var etmek için ''diğerine'' ihtiyaç duyarız. Diğer sadece ''kendimi var etmeye'' yarar!

Okuduğum diğer eleştiri makalelerinde NBC'nin aslında bu yemek sahnesinde, ona yapılan toplumsallık eleştirilerine yönelik bireysel bir cevap verdiğini söylüyorlar. Sanırım bu tespitlerde biraz da olsa -belki de daha fazla- haklılık payı var. Bir bireyin "apolitik" olma "seçeneği" var. Ama apolitizm bir seçenek değil, ölümcül bireyselliğin "dışavurumudur". Apolitizm tam da politiktir ve bireyleri "boşlukta gezinen" parçacıklar olmaya davet eder. Ve evet son tahlilde NBC'nin böyle bir diskur içerisinde olması, belki de bireysellik fenomenini bu denli

savunmasının problemin anlaşılması için “karşıt görüşün” daha kaliteli olması da önemlidir. Bu haktır ve yapılması da önemlidir. **Ve diyebilirim ki, atomize olmuş bireyler topluluğu olarak kapitalist düzen içerisinde, son dönemlerin en “iyi” bireysellik savunusuyla karşı karşıyayız. Lakin düşüncenin “iyi” savunusu, katiyen doğru olduğu anlamına gelmez.** Ve biz devrimci komünistlerin de insanlığın, gezegenin ve üzerinden yaşayan canlı türlerinin kurtuluşu için böylesi düşünce sistemlerini ve onların “sanatsal dışavurumlarını” eleştirmemiz, sorumluluğumuz açısından oldukça önemlidir. Şayet insanlar, dehşet üstüne dehşet üreten bu sistem içerisinde “kendi seçenekleri” dahilinde “kendi özgürlüklerinin” peşinden koştukları takdirde, bu negatif bir özgürlük olacak ve yaşadığımız dehşetlerin katbekat fazlasını yaşamak an meselesine dönüşecektir. Bireyler, onların hissettikleri, birey olarak önemsenmeleri bunlar kesinlikle negatif değildirler, mesele bu hislerin ve “özgür birey” olma arzusunun hangi temelde ele alındığıdır. Ölümcül bir şekilde “ben ve dünyanın geri kalanı” mı diyeceğiz yoksa bu dünyada yaşama dair ne varsa, daha güzel olması için mücadele eden insanlar mı olacağız? Bu ayrışım bugün, şimdiye kadar hiç olmadığı keskinlikte hayatımızın içindedir...